

Dr. Miavec Enikő¹

A megoldástitok/védett ismeret jogosultja

I. A jogosult fogalmának meghatározása, szerepe

Az élet tartalmát a nagy feszültség, az alkotás pillanatai jelentik, nem pedig a létezés kalendáriumi időszaka.

(Márai Sándor)

A kutatók, szellemi alkotók jogot formálnak erőfeszítéseik immateriális jellegű eredményeire, ami természetes és érthető, mivel lényegében ez biztosítja számukra az új megoldások, innovációk és a know-how létrehozatalára irányuló ösztönző erőt. Míg a szellemi tulajdon esetében a védelem kizárólagos jellegű, a jogviszony abszolút szerkezetű és a jogosultnak szabad döntési szabadsága van a hasznosítás tekintetében, addig a know-how nem részesül kizárólagos jellegű védelemben, jogosultja pedig nem hivatkozhat védelemre a párhuzamos független fejlesztés, mérnöki visszafejtés és a kereskedelmi forgalomban való jóhiszemű, ellenérték fejében történő szerzés esetén.² A know-how jogosulti pozíció azért is kiemelkedő jelentőségű, mivel a jogosult számára a megoldás, illetve annak titokban tartása biztosít lépéselőnyt a gazdasági versenyben.

Rendszerint a közhiteles nyilvántartás megléte rendezett és egyértelmű helyzetet teremt a felek között a jogosultság eldöntése szempontjából, viszont a know-how-nak nincs okirattal igazolható jogosultja. Másrészt nyilvántartása és igazolása nemcsak nehézségekbe ütközne, hanem gazdaságtalan is lenne, többek között ezért marad rejtve. Elsajátításában a learning by doing típusú tanulás játszik fontos szerepet, mivel e tudás megszerzéséhez gyakran több éves tapasztalat és gyakorlás szükséges.

Figyelemmel a hatályos jogszabályokra és a kialakult bírói gyakorlatra, az általánosan elfogadott meghatározás szerint a know-how jogosultja az a személy, aki az ismeretet, tapasztalatot kifejlesztette, illetve a meglévő korábbi ismeretekből, tapasztalatokból azt leszűrte.³ Tárgya szempontjából azok a vagyoni értékű gazdasági, szervezési és műszaki ismeretek tartoznak körébe, amelyek társadalmilag széles körben felhasználhatók és még közkinccsé nem váltak.⁴

Annak ellenére, hogy a know-how intézménye az államok legnagyobb hányadában jogszabály, illetve jogalkalmazási gyakorlat útján jelenik meg és számos fogalmi megközelítéssel találkozhatunk, mind a mai napig nem alakult ki egységes fogalom.

¹ Jelen tanulmányt szerzője az SZTE Interdiszciplináris Tudásmenedzsment Kutatócsoport kutatójaként írta. Jelen tanulmány alapját képező kutatást a futurICT.hu nevű, TÁMOP-4.2.2.C-11/1/KONV-2012-0013 azonosítószámú projekt támogatta az Európai Unió és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása mellett.

² 2013. évi V. törvény (Továbbiakban: Ptk.) 2.47.§ (2) bekezdés

³ A Legfelsőbb Bíróság Pf. IV. 24.820/2002. számú határozatában rámutatott arra, hogy az ötlet és a javaslat önmagában nem rendelkezik a szellemi alkotás ismérveivel. A Fejér Megyei Bíróság 12.P.21.341/2007/27. számú ítéletében kimondta: „akkor minősül szellemi alkotásnak a know-how, ha abban megfogalmazódik valamilyen újdonság, sajátos egyedi jelleg, amiben fellelhető a szellemi tevékenység alkotó folyamatának eredménye, ha az megformál valamilyen gondolati tartalmat, azonosítható és egyediesíthető gondolatsort. Know-how-nak minősül a már ismertté vált ismeretanyagának speciális szempontok szerinti csoportosítása is, ha az olyan mennyiségű munkaráfordítást igényel, amely miatt a felhasználni kívánó számára előnyösebb a kész ismeret megszerzése, mint a saját kutatásban való elsajátítása.” Utóbbi meghatározás már a BH 1992.257 – ban is megfogalmazásra kerül.

⁴ ISZT-8/2002 az 1959. évi IV. törvény (Továbbiakban: régi Ptk.) rendelkezésein alapulva.

Nemzetközi téren a jogosult meghatározása szempontjából megemlítendő a Nemzetközi Kereskedelmi Kamara (ICC) 1961. évi határozata, majd lényegében azonos tartalommal a Nemzetközi Szellemi Tulajdoni Egyesület (AIPPI) kongresszusa által 1970-ben Mexikóban elfogadott Q 53A határozat, mely kifejezésre juttatja a know-how fogalmát és jogi oltalmának elvi alapjait, kimondva többek között, hogy „a know-how gazdasági vagyontárgy, amely azt illeti meg, aki kidolgozta vagy jogszerűen megszerezte.”⁵

A know-how jogszerű megszerzése átruházási, illetve licenciaszerződés útján valósulhat meg. Tágabb értelemben ide sorolandó még a know-how apportálása során keletkező szerződés és a franchise szerződés is.⁶ A know-how átruházási, illetve hasznosítási szerződések közös jellemzője a jogszerző, illetve hasznosító oldalán keletkező jogosultság. Az első esetben a know-how jogosultja magát a know-how-hoz kapcsolódó vagyoni értékű jogot, a hasznosítási jogot, illetve a hasznosítás engedélyezésére irányuló jogot engedi át, míg a licenciaszerződések esetében a hasznosítási jog gyakorlására biztosít engedélyt.⁷ Know-how licenciaszerződés estében a know-how alkotójának, jogosultjának, a licenciadónak a know-how feletti „rendelkezési joga” továbbra is fennmarad azzal, hogy azt a felek között létrejött licenciaszerződésben foglalt tartalom szerinti terjedelemben gyakorolhatja.⁸ A know-how hasznosítása fejében a jogosult díjat követelhet.

A szakirodalomban, jogszabályokban és azok tervezeteiben a know-how jogosultjának tárgyalásakor a „titok ura”⁹, „birtokos”, „tulajdonos”, „eredeti jogosult” kifejezés is megjelenik, amely jelzi egyrészt, hogy a jogosulti oldal meghatározása nem teljesen egyértelmű, másrészt használata nem mindig következetes.¹⁰ Az amerikai szerződési kapcsolatokban az „originator”, „developer”, „owner”, „possessor”, „proprietor” fordulnak elő következetlen szóhasználattal. A jogi irodalomban vitás, lehet-e a know-how tulajdonáról beszélni. A klasszikus polgári jogi dologi birtokhelyzettel szemben itt nem lehetséges a birtok tárgyának fizikai értelemben vett közvetlen hatalomban tartása. Mint azt Bobrovsky Jenő helyesen fejt ki, ebből azonban nem következik az, hogy jogi értelemben is „birtokolhatatlan” lenne. Lehetséges ugyanis – folytatja Bobrovsky¹¹ - a titok mint minősített információ dologi hordozóinak és az arra vonatkozó tudattartalommal rendelkezőknek az ellenőrzés alatt tartásával az információ felett közvetett, de tényleges uralmi helyzetet teremteni, amelyhez birtokvédelmi joghatások kapcsolódnak. A francia jogirodalomban van olyan vélemény is, mely szerint az információnak ez a de facto ellenőrzés alatt tartása csak tulajdonba vétel nélküli birtokban tartás. Ennek megfelelően az információnak az üzleti titok révén megvalósított magánjogi elkülönítéséhez birtokvédelemszerű oltalom fűződik, de annak

⁵ Bobrovsky Jenő: Rejtélyek és fortélyok. Hozzászólás az üzleti titok és a know-how kérdésköréhez a Ptk. javaslat kapcsán, 24.o. In Polgári Jogi Kodifikáció, 2006/4. szám, 22-38.o.

⁶ Apport esetén a leírást a jogosultnak a társaság rendelkezésére kell bocsátania, mivel ez biztosítja a jogosult személyétől való elszakadást és szükség esetén a hitelezők követelésének fedezetévé válását. A Ptk. kommentár kifejti, miszerint franchise esetén eltér a know-how fogalma. Ez esetben ugyanis a szerződés tárgyát képező know-how nem rendelkezik valódi újdonsággal, mivel az átadó által összefoglalt műszaki, szervezési ismeretek eleve nyilvánosak. Lásd: Dr. Petrik Ferenc (szerk.): Polgári jog I-III., kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC, Budapest, 2013, III.rész, 104.o. Ezen megállapítással azonban nem tudunk maradéktalanul egyetérteni figyelemmel arra, hogy a TRIPS egyezmény 39. Cikk 2. pontjának megfogalmazása szerint is a know-how fogalmi körébe esik az egyébként nyilvános ismeretek összeállítása, ha ezen összeállítás egyébként általánosan nem ismert, vagy nem ismerhető meg könnyen.

⁷ Görög Márta: A know-how jogi védelmének alapvető kérdései. HVG-ORAC, Budapest, 2012, 126.o.

⁸ Görög: i.m. 118.o.

⁹ BH 2011.3.121.

¹⁰ Példaként lásd: Fekete László: A know-how jogi jellege. <http://www.jogiforum.hu/publikaciok/475>, (2014.június 05.) ; Szerkesztőbizottsági javaslat: A magántitokhoz való jog és a know-how.21-22.o. In Polgári Jogi Kodifikáció, 2006/4. szám 21-22.o.; Rácz László – Boytha Györgyné: A technológiaátadási megállapodások egyes csoportjainak a versenykorlátozás tilalma alóli mentesítése. In Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle, 1999/5. szám, <http://www.sztnh.gov.hu/kiadv/ipsz/199910/racz.html> (2014. június 05.)

¹¹ Bobrovsky: i.m., 33.o.

nincs tulajdonkeletkeztető hatása senki számára. Ugyanakkor a birtokbantartási helyzet átruházható.¹²

Az Európai Bizottság nem nyilvános know-how és üzleti információk (üzleti titkok) jogosulatlan megszerzésével, felhasználásával és felfedésével szembeni védelemről szóló, 2013. november 28-án megjelent irányelvtervezete az „üzleti titok jogosult” fogalmat használja, mely alatt azt a természetes vagy jogi személyt érti, aki az üzleti titok feletti ellenőrzés gyakorlására feljogosított. A TRIPS-megállapodásnak is megfelelően e fogalom kulcselemként magában foglalja az üzleti titok feletti ellenőrzés jogszerűségének szempontját.¹³ A fogalom-meghatározás így módon biztosítja, hogy nem csupán az üzleti titok jogosultja, hanem az engedélyesek is felléphetnek az üzleti titok védelmében.¹⁴ E védelem azt a követelményt támasztja az ellenőrzésre jogosult számára, hogy a titokban tartás érdekében a körülményekhez képest megtegyen minden ésszerű és elvárható lépést. Ide sorolandó például a titoktartási megállapodás (NDA) és licenciaszездés megkötése.

II. A védett ismeret (know-how) létrehozatala

A szellemi alkotások létrehozására sokszor munkaviszony,¹⁵ illetve kutatási szerződés keretében kerül sor. A gyakorlati ismeretek egy része munkaviszony alapján végzett tevékenység során megszerzett tapasztalatokból születnek, ezért a know-how döntő része a munkaadó vállalatokat megillető kollektív „szolgálati know-how”. Az esetek nagy részében a gyakorlati ismeret megszerzőjének konkretizálása nehéz feladat, mivel a vállalatnál felgyülemlett és a kutatás-fejlesztés folyamatában felgyülemelő ismeretek, tapasztalatok képezte szellemi vagyon mögött kollektív, több szakember elválaszthatatlanul összefonódó, együttes csapatmunkája valósul meg.¹⁶ Ráadásul a munkavállalók ezt a szabályszerűen megszerzett szaktudást és ismeretet viszik tovább és hasznosítják új munkahelyükön is.¹⁷ Általánosságban leszögezhető, hogy a know-how alkotója a know-how valamennyi felhasználási módjára kiterjedő általános hasznosítási és engedélyezési joggal rendelkezik.¹⁸ Ez a jog azonban nem korlátlan. Ha munkaszerződés keretein belül történik a létrehozatal, az üzleti titok jogosultja a munkáltató lesz. Abban az esetben pedig, ha a munkavállaló munkaviszonyával összefüggésben olyan megoldást dolgoz ki, mely nem volt kötelezettsége, de hasznosítása a munkáltató tevékenységi körébe tartozik, az alkalmazotti találmány analógiája útján a know-how védelem a megalkotót, a hasznosítási jog pedig a munkáltatót illeti.¹⁹ Természetesen hasznos, ha munkaszerződésben a felek rögzítik az üzleti titkot képező információk körét és a munkavállaló által kifejlesztett know-how jogi sorsát, elkerülendő a

¹² uo.

¹³ TRIPS megállapodás 7. fejezet 39. cikke fejti ki a nyilvánosságra nem hozott adatok védelmét miszerint „a természetes vagy jogi személyeknek lehetőséget kell adni arra, hogy a jogosan ellenőrzésük alá tartozó információnak a tisztességes kereskedelmi gyakorlattal ellentétes módon, hozzájárulásuk nélkül mások által való megszerzését vagy felhasználását és nyilvánosságra hozatalát megakadályozzák.”

¹⁴ Az Európai Parlament és Tanács irányelve a nem nyilvános know-how és üzleti információk (üzleti titkok) jogosulatlan megszerzésével, felhasználásával és felfedezésével szembeni védelemről. (Európai Bizottság Javaslat). <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013PC0813&from=EN> (2014. június 05.)

¹⁵ E vonatkozásban a munkaviszonnyal esik egy tekintet alá a közalkalmazotti, köztisztviselői, szolgálati viszony, illetve a munkavégzésre irányuló szövetkezeti tagsági viszony.

¹⁶ Bobrovsky: i.m. 34.o.

¹⁷ A bírói gyakorlat helyesen érvel amellett, hogy nem tekinthető a munkavállalók e cselekedete az üzleti titok megsértésének. (BH 1995/4/231, 1997/8/407, BDT 2010/5/79.)

¹⁸ Görög, i.m. 126. o.

¹⁹ Görög, i.m. 89.o.

későbbi jogvitákat. A jogalkalmazási gyakorlatban ezt legtöbbször a felek úgy törekszenek megoldani, hogy a munkáltató tevékenységével összefüggő valamennyi információt az üzleti titok fogalmi körébe esően jelölnek meg.²⁰

Kutatási szerződés esetén szintén célszerű, hogy a felek szerződésben rögzítsék a keletkező know-how és egyéb nem nevesített szellemi alkotások feletti jogosultság kérdését is.²¹ Ezt az egyetemek leggyakrabban Szellemi Tulajdon kezelési szabályzat útján teszik meg. A kutatás-fejlesztési tevékenység olyan alkotómunkát jelent, amely a meglévő ismeretanyag bővítését, új alkalmazások kidolgozását célozza, valamely tudományos vagy műszaki bizonytalanság feloldása érdekében. A kutatás-fejlesztésbe sorolandó, és az abba nem tartozó tevékenységek elhatárolásának alapvető szempontja, hogy a tevékenységekben fellelhető-e az újszerűség és valamely tudományos vagy műszaki bizonytalanság feloldásának számottevő eleme.²² A Ptk. egyértelművé teszi, a kutatási szerződés arra irányul, hogy a kutató kutatómunkával elérhető, jogi oltalomban részesíthető eredményt érjen el. Normatív szinten megállapítva „a kutató a védelemből eredő vagyoni jogokat köteles a megrendelőre átruházni. Ha a vagyoni jog átruházását jogszabály kizárja, a kutató a megengedett legszélesebb terjedelmű felhasználási jog engedélyezésére köteles.”²³

A Ptk. az üzleti titkot és a know-how-t (védett ismeret) a személyiségi jogok körében helyezi el. A Ptk. kommentárja - véleményem szerint helyesen - rámutat arra, hogy a know-how az emberi méltóságból eredő személyiségi joggal nem mutat szoros kapcsolatot.²⁴ A személyiségi jogosultság a jogalany személyiségére, értékére vonatkozik, amelyek személyesen érvényesíthetők.²⁵ Az üzleti titok a magántitok egyik esete, a magántitok pedig a személyiségi jogvédelem egyik nevesített tárgya, azaz ebből következően mindenképpen kapcsolódik hozzá egy jogosult. Megjegyzendő, hogy az új Ptk. a magántitkot gyűjtőfogalomként említi, és példálózóan határozza meg, hogy mi minősül a magántitok megsértésének. A védett ismeret jogosultja az a személy, akinek gazdasági tevékenységéhez kapcsolódik az információ.²⁶ A Ptk. kommentárja eredeti jogosultként tekint arra, aki kifejleszti az ismeretet, tapasztalatot leszűri. Továbbá megállapítható, hogy nemcsak természetes személy lehet eredeti jogosult, hanem jogi személy is.

III. A jogosultság tartalma

²⁰ Legfelsőbb Bíróság Mfv. I.10.438/2008/4., BH1980.468: „Nincs helye díjigény érvényesítésére, ha az ismeretek valamilyen, a létrehozásukra is irányuló jogviszony keretében kerülnek az eredeti jogosulttól más személy birtokába.” Azaz a szolgálati know-how nem létezik, a hasznosítóval szolgálati viszonyban álló, a megoldást kidolgozó személy az általa kidolgozott szervezési, műszaki ismeret vagy tapasztalat után a Ptk.-aiban meghatározott igényeket nem érvényesítheti.

²¹ A know-how sokszor mint „melléktermék” jelentkezik a kutatási tevékenység során.

²² A Kutatás-fejlesztési Minősítési Eljárás Módszertani Útmutatója (Szellemi Tulajdon Nemzeti Hivatala) http://www.sztnh.gov.hu/k_plusz_f/Vegleges_modszertani_utmutato_20120926.pdf (2014. június 05.)

²³ Ptk. 6:253.§ (3) bekezdés

²⁴ Dr. Petrik Ferenc (szerk.): Polgári jog I-III., kommentár a gyakorlat számára. HVG-ORAC, Budapest, 2013, III.rész. 91.o.

²⁵ Dr. Petrik Ferenc (szerk.): i.m. 104.o.

²⁶ USA – ban az UTSA, azaz a Kereskedelmi titkok egységes törvénye a titkok gyűjtő fogalmaként az „információ” megjelölést használja, ami alá példálózóan besorolja a „módszer, technika” kategóriákat is, ami a hivatalos annotáció szerint felöleli a know-how fogalmát. A kereskedelmi titok jogosultját „owner” meghatározással jelöli, ami a „proprietor” (tulajdonos) dologi vonzatú kifejezéshez képest tágabb ölelésű, adott esetben azt érzékelteti, hogy a titok inkább sajátja, semmint klasszikus értelemben vett tulajdona a kialakítójának; az UTSA ugyanakkor kifejezetten megkívánja utóbbi hozzájárulását nem csupán az információ elsajátításához, hanem felfedéséhez és használatához is.

Alapvetően két jogosultság fűződik a know-how intézményéhez, a személyiség megnyilvánulásából adódóan személyhez fűződő, és a szellemi alkotóerő manifesztálódásából eredően vagyoni értékű jogosultság. A Polgári Törvénykönyv rendelkezése alapján a jogi személy személyhez fűződő jogaira a személyiségi jogokra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni, feltéve, ha az a védelem jellegével összefér.²⁷ Természetesen a jogosult maga hasznosíthatja alkotását, vagy annak hasznosítását szerződéssel másnak átengedheti. A vagyoni értékű jogosultság alatt főként a know-how hasznosításának joga értendő.²⁸

A know-how védelme alapján történő jogérvényesítés során rendkívüli jelentőséghez jut a jogosult know-how-val rendelkezésének bizonyítása, illetve, hogy a másik fél a védelem alá eső ismereteket sajátította el és hasznosította.²⁹ Előzetes írásbeli rögzítettség hiányában a bizonyítás könnyen ellehetetlenülhet, ami egyben a jogérvényesítést is lehetlenné teheti.³⁰

Ugyanazon, vagyoni értéket képviselő műszaki, gazdasági vagy szervezési ismeretnek, tapasztalatnak azaz know-how-nak előfordulhat, hogy több jogosultja van. Ez többféleképpen is megvalósulhat. Egyrészt ha többen hozták létre, alkották meg, ebben az esetben jogközösség keletkezik, melyre a közös tulajdon szabályai alkalmazandóak.³¹ Másrészről a független fejlesztés esete is ide sorolandó. Ez azt jelenti, hogy a versenytársak egymástól függetlenül, szabadon kifejleszthetik és használhatják ugyanazon, hasonló vagy alternatív megoldásaikat, és erre ösztönözni is kell őket, ezáltal versenyezni fognak az innováció terén. Viszont a versenytársak nem élhetnek a csalás, a lopás és a megtévesztés eszközeivel a mások által előállított bizalmas információ megszerzése érdekében.³² A független fejlesztés a titokban tartásnak egyik kockázata, mivel adott esetben a másik fél a függetlenül kifejlesztett megoldásra szabadalmi oltalmat is szerezhet.

IV. Záró megjegyzések

Az üzleti titok kiemelkedő fontosságát mi sem bizonyítja jobban, minthogy jogszabályban történő szabályozása már az 1923. évi 5. törvénycikkben is megjelenik az alábbiak szerint: „Verseny céljára senkinek sem szabad a neki elárult vagy a törvénybe vagy a jó erkölcsbe ütköző bármely más módon tudomására jutott üzleti vagy üzemi (eljárási, gyártási) titkot a maga vagy más javára felhasználni. Annak, akire az üzleti érintkezésben műszaki jellegű mintát vagy utasítást, így különösen rajzot, modellt, szabást vagy vényt bíztak, nem szabad azt verseny céljára sem a maga, sem más javára felhasználni.”³³

Kétségtelen – jogosulti oldalon is nagymértékben jelentkező - a know-how-nak a szabadalmi oltalommal szembeni előnye, amely főként a titkosság kritériumában keresendő.

²⁷ Ptk. 3:1 § (3) bekezdés

²⁸ Görög: i.m. 110.o.

²⁹ A know-how jogi védelmének lajstromozatlan voltából és relatív szerkezetéből is következik az, hogy a védelemre hivatkozó személynek kell bizonyítani, hogy a másik fél jogsértést követett el.

³⁰ ISZT-21/2011; Ezért érdemes lehet írásban rögzíteni a know-how lényegét és azt ügyvédnél vagy közjegyzőnél letétbe helyezni. Ezzel lehetővé válik egy esetleges jogsértés esetén a jogosulti bizonyítás.

³¹ EBH 2007. 1686. számú határozatában (Legf. Bír. Pfv. IV. 20.448/2007) a Legfelsőbb Bíróság megállapította, hogy amennyiben több alkotó közösen hoz létre szellemi alkotást, az ahhoz kapcsolódó jogok valamennyi alkotót megilletik. Az ilyen közös alkotásból eredő közös vagyoni jogosultságok gyakorlásában tulajdonközösséghez hasonló helyzet jön létre, és az alkotók egymás közötti belső viszonyában a tulajdonostársi viszonyokra hasonlít. Ezért a Ptk. közös tulajdonra vonatkozó szabályait alkalmazni kell.

³² Az Európai Parlament és Tanács irányelve a nem nyilvános know-how és üzleti információk (üzleti titok) jogosulatlan megszerzésével, felhasználásával és felfedezésével szembeni védelméről. (Európai Bizottság Javaslat). <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/HTML/?uri=CELEX:52013PC0813&from=EN> (2014. június 05.)

³³ 1923. évi 5. törvénycikk 15.§

Véleményem szerint a know-how, illetve az új Ptk. szerinti fogalomhasználattal élve védett ismeret, mind jelenleg, mind a jövőben központi figyelmet érdemel. Az államok viszonylag „szabad kezet kapnak” a hazai jogi szabályozás területén, ezt támasztja alá a TRIPS azon szakasza is miszerint a tagok szabadon állapíthatják meg a Megállapodás saját jogrendszerükbe és gyakorlatukba történő bevezetésének megfelelő módszerét.³⁴ Álláspontom szerint érdemes a know-how nemzetközi szabályozását folyamatosan figyelemmel kísérni, annak pozitívumait átemelni a magyar jogrendszerbe.

³⁴ TRIPS 1. cikk (1) bekezdés